

ПОНЯТТЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИМ ЗЛОЧИННИМ ГРУПАМ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ

РОЗУМЯК Роман Володимирович - кандидат юридичних наук

<https://orcid.org/0000-0003-0859-3325>

УДК 342.9

DOI: <https://doi.org/10.71404/NP.2023.1.46>

Аргументовано, що протидія Національною поліцією організованим злочинним групам у сфері економіки являє собою системну та систематичну діяльність органів і посадових осіб поліції щодо здійснення комплексу правових, організаційно-управлінських, науково-методичних, освітньо-виховних та інших заходів, спрямованих на створення максимально несприятливого середовища для організації та діяльності злочинних груп, взяття під контроль джерел злочинної активності у сфері економіки та мінімізація їх негативного впливу на економічні відносини.

Обґрунтовано, що особливостями протидії Національною поліцією організованим злочинним групам у сфері економіки є наступні: 1) носить, переважно, оперативно-розшуковий характер діяльності, що включає використання спеціальних методів і засобів для виявлення, документування та припинення діяльності організованих злочинних груп; 2) передбачає тісну взаємодію НПУ з іншими правоохоронними та іншими спеціально уповноваженими органами державної влади; 3) забезпечується шляхом використання криміналістичних і фінансово-аналітичних методів; 4) активне використання цифрових інструментів, аналітичних платформ і кібермоніторингу для викриття злочинів у фінансово-економічній сфері; 5) діяльність поліції здійснюється відповідно до норм національного законодавства, із дотриманням принципів законності, пропорційності та поваги до прав громадян; 6) професійна спеціалізація підрозділів, оскільки

у структурі Національної поліції діють спеціальні підрозділи з боротьби з організованою злочинністю та злочинами у сфері економіки; 7) публічність і прозорість діяльності, – інформування суспільства про результати розкриття економічних злочинів як засіб зміцнення довіри до правоохоронної системи.

Ключові слова: протидія, злочинність, організована злочинність, злочинні групи, економічна сфера.

Постановка проблеми

В умовах сьогодення питання економічної безпеки має ключове значення з точки зору забезпечення територіальної цілісності та незалежності України. Економічна злочинність руйнує засади ринкових відносин, створює нерівні умови для ведення бізнесу, сприяє тінізації фінансових потоків і підриває довіру громадян до державних інститутів. Організовані злочинні угруповання проникають у стратегічно важливі галузі, використовують корупційні схеми та фінансові махінації, що призводить до втрат бюджетних ресурсів, зниження інвестиційної привабливості країни й ослаблення державного контролю над економічними процесами. Ефективний контроль за діяльністю організованих злочинних груп та мінімізація ризиків пов'язаних із такою протизаконною активністю, можливі лише за умови запровадження надійного та дієвого механізму протидії, важливий внесок у функціонування якого здійснює Національна поліція, яка є однією із неодмінних та основних ланок

правоохоронної системи. Змістовне вивчення ключових засад та проблематики цієї протидії потребує з'ясування її поняття та сутнісного змісту.

Стан дослідження

Окремі проблемні аспекти, пов'язані із різними напрямками діяльності Національної поліції України, у своїх наукових працях розглядали: О.М. Бандурка, Н.Т. Гончарук, М.М. Дивак, О.Ю. Дрозд, В.Ю. Кікінчук, А.М. Клочко, В. О. Кудря, Н. А. Литвин, О. М. Музичук, Р.В. Олійник та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, на сьогоднішній день в науковій літературі недостатньо опрацьованим є поняття протидії Національною поліцією організованим злочинним групам у сфері економіки.

Мета та завдання дослідження

Мета статті полягає у тому, щоб визначити поняття протидії організованим злочинним групам у сфері економіки Національною поліцією. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: з'ясувати сутність понять «протидія» та «протидія злочинності»; розкрити специфіку протидії діяльності організованих злочинних груп у сфері економіки; здійснити аналіз норм чинного законодавства, яке регулює діяльність Національної поліції за відповідним напрямом.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна статті полягає у тому, що в ній дістав подальшого опрацювання теоретичний підхід щодо визначення поняття протидії Національною поліцією організованим злочинним групам у сфері економіки.

Виклад основного матеріалу

У сучасних тлумачних словниках української мови термін «протидія» визначається як дія, що спрямована проти іншої дії, перешкоджає їй, відповідно протидіяти значить – спрямувати свою дію (діяльність) проти когось, чого-небудь, діяти всупереч комусь, чомусь [1, с. 1173; 2, с.383]. Тобто протидія, це те що виникає та реалізується як зустріч-

на реакція на певну силу, яку необхідно послабити, пригнітити, спрямувати та ввести у певні межі. На сторінках юридичної літератури наводиться досить багато визначення поняття протидії, переважно у розрізі правоохоронної діяльності, для якої протидії різного роду загрозам публічному порядку і безпеці, громадському спокою та встановленому порядку управління, національним інтересам є головною метою.

Т. О. Подковенко, аналізуючи протидію злочинності пропонує її розуміти, як систему різноманітних видів діяльності та комплексних заходів (які здійснюються суспільством та державою), спрямованих на попередження, усунення, нейтралізацію й обмеження (ослаблення) факторів, що детермінують злочинність. Як один із найважливіших напрямів соціального управління, відмічає дослідниця, протидія злочинності охоплює реалізацію системи різноманітних за змістом заходів: політичних, ідеологічних, економічних, правових, організаційно-управлінських, культурно-виховних, медичних і технічних. Т. О. Подковенко справедливо наголошує, що саме реалізація всіх потенційних можливостей суспільства, органічне поєднання різноманітних заходів та їх впровадження з дотриманням принципів комплексності, об'єктивності, наукової обґрунтованості, законності, гуманності та ін. дасть змогу здійснювати ефективну діяльність щодо захисту суспільства від суспільно небезпечних посягань [3, с.37]. С. Г. Міщенко вважає, що протидія злочинності за своїм характером є правоохоронною діяльністю, яка розглядається, як багатофункціональне і різноаспектне поняття, що охоплює практично усі сфери державної діяльності. Вона здійснюється на загальносоціальному та спеціальному рівнях. Загальносоціальна протидія злочинності, стверджує науковець, є основою спеціальної протидії. Спеціальна протидія, у свою чергу, здійснюється шляхом правового реагування на вчинення злочину та спеціально-кримінологічного запобігання новим злочинам [4, с.10]. В.В. Голіна розуміє запобігання злочинності, в якості соціальної політики держави, спрямованої на подолання криміногенно небезпечних протиріч у суспільних відносинах з метою

їх позитивного вирішення і поступового витиснення (так зване загальносоціальне запобігання), а також спеціальна випереджальна практика протидії формуванню і реалізації на різних стадіях злочинних проявів (спеціально-кримінологічне запобігання) [5, с.16]. З позиції В. В. Сокурєнка протидія злочинності може розглядатися як цілеспрямована комплексна діяльність, що здійснюється як державними органами, господарськими і громадськими організаціями, так і громадськими формуваннями, а також окремими громадянами. Це є завданням усіх гілок державної влади: законодавчої, виконавчої, судової. Протидія злочинності, відмічає науковець, базується на нормативно-правових засадах внутрішньої та зовнішньої політики держави, складовою частиною якої є кримінологічна політика, що визначає теоретичні основи, напрями, цілі, методи запобіжного впливу на злочинність. Значне місце у цій протидії відводиться, крім зазначених вище суб'єктів, правоохоронним органам, для яких запобігання злочинності, особливо спеціально-кримінологічне запобігання – один з основних професійних обов'язків, який потребує не тільки ініціативності, непримиренності, принциповості, творчого підходу, а й високого рівня кримінологічного знання [6, с.13].

О. М. Бандурка та О. М. Литвинов вважають, що протидію злочинності доцільно визначити як особливо інтегрований, багаторівневий об'єкт соціального управління, який складається з різноманітної за формами діяльності відповідних суб'єктів (державних, недержавних органів та установ, громадських формувань та окремих громадян), які взаємодіють у вигляді системи різнорідних заходів, спрямованих на пошук шляхів, засобів та інших можливостей ефективного впливу на злочинність з метою зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності на усіх рівнях, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних виявів до соціально толерантного рівня [7, с.45]. Дослідники звертають увагу на те, що ця протидія не просте скупчення різнорідних заходів, а цілісний механізм. Термін «механізм» стосовно зазначеної сфери соціальної дійсності, підкреслюють на-

уковці, має відображати способи організації і функціонування системи, а також характеризувати форми відбиття у відповідних процедурах соціальних процесів і закономірностей. Тому механізм протидії злочинності, на відміну від механізму управління, має таку специфічну структурну ознаку, як процес здійснення діяльності із властивими їй цілями, завданнями, функціями, методами, принципами тощо. з огляду на зазначене, О. М. Бандурка та О. М. Литвинов пропонують розуміти під механізмом протидії злочинності інтегровану цілісну сукупність необхідних і достатніх елементів, за допомогою яких суб'єкт формує раціональну систему впливу на фактори і детермінанти злочинності, забезпечує ефективне здійснення кримінологічного процесу, досягаючи таким чином результативного виконання завдань і функцій, покладених на систему протидії злочинності [8, с.12]. С. А. Рижков, досліджуючи протидію адміністративним правопорушенням як напрямком діяльності Державної міграційної служби України, дійшов висновку, що зазначена протидія полягає у сукупності взаємопов'язаних цілеспрямованих дій ДМС України (її посадових з осіб), спрямованих на розробку і реалізацію заходів, пов'язаних з попередженням, виявленням, обмеженням та усуненням явищ і процесів, що детермінують адміністративні міграційні правопорушення іноземців в Україні [9, с.148]. А.Б. Блага та Л.М. Богатирьов у своїх дослідженнях ведуть мову про протидію злочинності, як про особливий комплексний, багаторівневий об'єкт соціального управління, який складає різноманітна за формами діяльність відповідних суб'єктів (державних, недержавних органів, установ, громадських формувань та окремих громадян), які взаємодіють у вигляді системи різнорідних заходів, спрямованих на пошук шляхів, засобів та інших можливостей ефективного впливу на злочинність з метою зниження злочинності на усіх рівнях, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних проявів [10, с.176]. А. Б. Блага, І. Г. Богатирьов та ін. аналізуючи проблематику протидії злочинності у митній сфері, пропонують її (тобто зазначену протидію розглядати

у двох значеннях: широкому та вузькому. Згідно із широким розумінням, протидія злочинності у митній сфері – це діяльність уповноважених законодавством України суб'єктів, яка спрямована на припинення, боротьбу із злочинами, викриття осіб, які причетні до їх вчинення, забезпечення притягнення останніх до встановленої законом юридичної відповідальності, а також відновлення порушених суспільнонебезпечними діями людських прав і свобод. У вузькому розумінні протидія злочинності у митній сфері являє собою сукупність заходів, засобів та методів, що реалізуються в діяльності спеціально уповноважених законодавством суб'єктів з метою: припинення злочинів; викриття осіб, що їх вчиняють; притягнення таких осіб до відповідальності; виправлення негативних наслідків скоєних злочинів [11, с.282]. В. М. Куц, досліджуючи національну політику протидії злочинності, зазначає, що антикримінальна політика є нічим іншим, як політикою протидії злочинності. сутність протидії злочинності полягає в здійсненні соціально-управлінської діяльності, що охоплює реалізацію громадських і приватних ініціатив та кримінально-юстиційних зусиль, спрямованих на утримання злочинності в соціально допустимих межах [12, с.45]. Зміст такої діяльності, з позиції науковця, становлять запобігання кримінальним правопорушенням та правове реагування на них як взаємопов'язані безперервні процеси. Звідси, наголошує В. М. Куц, антикримінальну політику можна уявити не лише як державну, але й суспільну діяльність з визначення та реалізації стратегії і тактики запобігання кримінальним правопорушенням та правового реагування на їх вчинення [12, с.45].

М. М. Єфімов, висвітлюючи окремі аспекти протидії Національною поліцією злочинам проти моральності, визначає цю протидію як комплексних заходів, які передбачають наступне: здійснення виховного впливу підрозділами Національної поліції України на неповнолітніх та малолітніх осіб шляхом пропаганди ненасильства та дотримання суспільної моралі; здійснення підрозділами Національної поліції України профілактичного впливу на громадян; участь працівни-

ків підрозділів Національної поліції України в тематичних передачах, круглих столів, ток-шоу, що висвітлюють проблеми суспільства у сфері порушення норм моралі; організація підрозділами Національної поліції України дискусій у друкованих ЗМІ, присвячених актуальним питанням моралі [13, с.211-212]. В. В. Тильчик та Р. І. Тарасенко, вивчаючи проблематику забезпечення законності у податковій сфері, розтлумачили протидію правопорушенням у цій галузі як складну діяльність, яка потребує вдосконалення й реалізації комплексу невідкладних заходів, як з боку влади, так і з боку суспільства [14]. В. Севрук вважає, що протидія злочинності – це безперервний процес, у межах якого одночасно й паралельно здійснюються загальносоціальні та спеціальні заходи, що спрямовані на виявлення й розкриття злочинів [15, с.288].

Висновки

Отже, вище наведені дослідницькі позиції свідчать про те, що протидія злочинності (як узагалі, так і в окремих сферах та галузях суспільного життя) являє собою комплекс різного роду заходів, що об'єднані у єдиний цілісний механізм, спрямований на досягнення відповідної мети (цілей). Протидія злочинності реалізується не через статичну, динамічну систему, що складається із цілої низки ланок та елементів, які певним чином об'єднані собою та взаємодіють між собою, здійснюючи вплив один на одного та сприяючи досягненню загальної спільної мети (цілей). Таким чином, протидія Національною поліцією організованим злочинним групам у сфері економіки являє собою системну та систематичну діяльність органів і посадових осіб поліції щодо здійснення комплексу правових, організаційно-управлінських, науково-методичних, освітньо-виховних та інших заходів, спрямованих на створення максимально несприятливого середовища для організації та діяльності злочинних груп, взяття під контроль джерел злочинної активності у сфері економіки та мінімізація їх негативного впливу на економічні відносини.

Особливостями такої протидії є наступні:
1) носить, переважно, оперативно-розшуко-

вий характер діяльності, що включає використання спеціальних методів і засобів для виявлення, документування та припинення діяльності організованих злочинних груп; 2) передбачає тісну взаємодію НПУ з іншими правоохоронними та іншими спеціально уповноваженими органами державної влади; 3) забезпечується шляхом використання криміналістичних і фінансово-аналітичних методів; 4) активне використання цифрових інструментів, аналітичних платформ і кібермоніторингу для викриття злочинів у фінансово-економічній сфері; 5) діяльність поліції здійснюється відповідно до норм національного законодавства, із дотриманням принципів законності, пропорційності та поваги до прав громадян; 6) професійна спеціалізація підрозділів, оскільки у структурі Національної поліції діють спеціальні підрозділи з боротьби з організованою злочинністю та злочинами у сфері економіки; 7) публічність і прозорість діяльності, – інформування суспільства про результати розкриття економічних злочинів як засіб зміцнення довіри до правоохоронної системи.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови / Анатолій Івченко. Харків: Фоліо, 2002. 539 с.
3. Подковенко Т. О. Протидія злочинності: аксіологічний аспект / Т. О. Подковенко // Актуальні проблеми правознавства. 2020. Вип. 1. С. 32-39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/argprg_2020_1_6
4. Міщенко С. Г. Роль кримінальної юстиції в протидії злочинності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2011. 19 с.
5. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. / Голіна В. В. Х. : Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
6. Сокурєнко, В. В. Запобігання злочинності як фундаментальна проблема теоретичної і прикладної кримінології / Валерій Васильович Сокурєнко // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. Міжнар. наук.- практич. конф. (м. Харків, 30 листоп. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Консультат. місія Європ. Союзу. Харків, 2018. С. 13-14.
7. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів : монографія. Харків, 2011. 308 с.
8. Бандурка О. М. Поняття та сутність механізму протидії злочинності / О. М. Бандурка, О. М. Литвинов // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2015. № 1. С. 7-14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkauk_2015_1_3
9. Рижкова С. А. До сутності поняття протидії адміністративним правопорушенням іноземців в діяльності ДМС України / С. Рижкова // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 2 (117). С. 146-150
10. Кримінологія (загальна частина) [Текст] : навч. посіб. / [Блага А. В. та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. акад. НАПрН України О. М. Бандурки ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х. : [Вид-во ХНУВС], 2011. 240 с.
11. Черкаський Р. А. Співвідношення понять протидії та запобігання злочинності у митній сфері / Наукові записки. Серія: Право, Випуск 7. Спецвипуск. 2019, с.279-283.
12. Куц В. Національна політика протидії злочинності: сутність та співвідношення з деякими спорідненими явищами / В. Куц // Юридична Україна. 2016. № 9-10. С. 44-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2016_9-10_8
13. Єфімов М. М. Окремі аспекти протидії злочинам проти моральності підрозділами Національної поліції України / Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. VI Міжнар. наук.- практич. конф. (м. Харків, 1 груд. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 440 с. (с.209-213)
14. Тильчик В. В. Протидія правопорушенням під час застосування податкового та митного законодавства: окремі проблеми формування поняття [Електронний ресурс] / В. В. Тильчик, Р. І. Тарасенко. // Правова

SUMMARY

It is argued that the National Police's counteraction to organized criminal groups in the economic sphere is a systemic and systematic activity of police bodies and officials to implement a complex of legal, organizational and managerial, scientific and methodological, educational and other measures aimed at creating the most unfavorable environment for the organization and activities of criminal groups, taking control of the sources of criminal activity in the economic sphere and minimizing their negative impact on economic relations.

It is substantiated that the features of the National Police's counteraction to organized criminal groups in the economic sphere are the following: 1) it is mainly of an operational and investigative nature, which includes the use of special methods and means to identify, document and terminate the activities of organized criminal groups; 2) it involves close inter-

action of the National Police with other law enforcement and other specially authorized state authorities; 3) it is ensured through the use of forensic and financial analytical methods; 4) active use of digital tools, analytical platforms and cyber monitoring to expose crimes in the financial and economic sphere; 5) police activities are carried out in accordance with the norms of national legislation, in compliance with the principles of legality, proportionality and respect for the rights of citizens; 6) professional specialization of units, since the structure of the National Police includes special units for combating organized crime and crimes in the economic sphere; 7) publicity and transparency of activities - informing the public about the results of the detection of economic crimes as a means of strengthening trust in the law enforcement system.

Keywords: counteraction, crime, organized crime, criminal groups, economic sphere.

просвіта. 2017. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pravpr_2017_12_4

15. Севрук В. Протидія Національної поліції України злочинам, що вчиняють-

ся організованими групами та злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі. Підприємство, господарство і право. 2017. № 2. С. 288–293.